

אשר יש לו על זולתו, ולכן מתפלל שלא ילך אחר טבעו וישמח כשחברו נכשל בדבר הלכה והוא אינו נכשל] ועם כי יש לפרש ההפך מה שאמר וישמחו חברי בי תפלה שישמחו חבריו בו כאשר לא יכשל הוא בדבר הלכה, אין המאמר סובל זה שעדיין לא אמר שיאמר דבר הלכה, רק שאמר בדרך שלילה שלא אכשל בדבר הלכה, ואולי לא יאמר דבר הלכה כלל כי לא כל אדם יאמר דבר הלכה בבית המדרש, והיה לו לומר יהי רצון שאומר על טהור טהור ועל טמא טמא וישמחו חברי בי, ופירוש רש"י ז"ל יוכיח.

ואם הדבר הוא כך בשלמי המעלה מכל שכן בדור הבלתי שלם אשר כל דברי זולתו אינם לו לרצון, כי לא ילמוד זכות על האומר והרי הקושי מצד שני פנים. אמנם להנצל מזה כאשר יוכין מעשיו אל ה' יתברך אשר הוריש אל האדם התורה והחכמה גם עתה יתן לו תורתו ויודיק אותו בנתיבות אמת כי מאתו תצא תורה.

וכפרק אלו נדרים (נדרים פא, א) אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבין את זאת על מה אברה הארץ ונ' (ירמיהו ט, יא) דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר ויאמר ה' על עוכם תורתו ולא הלכו בה (שמ, יב), היינו ולא שמעו בקולי היינו ולא הלכו בה, אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה, ע"כ.

ודבר זה מן התימה שיהיה חוכן הארץ בשביל שלא ברכו בתורה תחלה, ולא בשביל עכו"ם וגלוי עריות ושפיכות דמים שהיו בבית ראשון. אמנם ביאור זה כי הדבר שהוא סבה אל מציאות דבר אחר הוא גם כן סבה אל קיום מציאותו, ואל יקשה לך כי הנגר הוא סבה לבנין הבית, ועם כל זה בהעדר הנגר ישאר הבית קיים, דבר זה אינו, כי אין הנגר סבה לבית רק שהוא מקרב העצים יחד, ודבר זה הנגר פועל לא עצם

הבית והבית נעשה מן הנגר במקרה, אבל דבר שהוא סבה בעצם אל מציאות דבר אחר כל שכן שהוא סבה לקיום שלו שהרי היה סבה שיהיה נמצא, וכך גם כן הוא סבה לקיום שלו ודבר זה מכואר במופת.

ולפיכך אם היו מכרכין על התורה (תחלה) לומר בדרך נותן תורה לישראל, והיה אהבה אל ה' יתברך במה שנתן תורה לישראל, כי זה ענין הברכה על התורה שהוא יתברך מבורך על זה ואהבה ה' יתברך בשביל הטוב שנתן לו התורה, ואז היה זה סבה גם כן שתהיה התורה מתקיימת בישראל שהיה ה' יתברך נותן כלכם לשמור ולעשות ולקיים אף אם היו עוברים לפעמים מצוה אחת היו חוזרים מיד לשמור ולעשות ולקיים, וזה היה מן ה' יתברך אשר הוא סבה לתורה והוא גם כן סבה שלא תתבטל. דומה לזה, כאשר הגיע נזק אל ענף הירצא מן האילן אז העקר שממנו יצא חזר וגדל גדולו מן השרש אשר היה סבה לגדול שלו שיצא, ובלא השורש אין קיום לאילן כלל.

ולפיכך אילו היו מכרכין בתורה תחלה, מה שהוא יתברך סבה לתורה ונתן להם התורה והיו דבקים בו יתברך באהבה במה שנתן תורה לישראל, מצד הרבקות הזה היה ה' יתברך סבה גם כן שלא תתבטל התורה, אבל מפני שלא ברכו בתורה תחלה שלא היו דבקים בו יתברך באהבה במה שנתן תורה לישראל לא היה כאן סבה מקיימת את התורה בישראל, ובאו לידי זה שעברו על התורה ודבר זה גורם שאבדה הארץ.

ואמרו דבר זה נשאל וכו', פירוש שג' מדרגות הם, המדרגה האחת היא מדרגת החכמה שיש לאדם בתחתונים מה שיכול האדם להשיג, המדרגה השניה היא מדרגת הנבואה שהיא על הנביאים, שהם בני אדם שהם בעולם הזה ובא להם רוח הקודש מעליונים, המדרגה הג' היא ההשגה